

ERDEI FERENC HATVANÉVES

Nehezen tudnám hirtelenében megmondani, milyen minőségében köszöntsem a hatvanéves Erdei Ferencet. Mint író? Politikust? Közgazdászt? Szociológust? Tudományos szervezőt? Nálunk, Csongrád megyében, még egyebek is hozzáadódnak: földink, hiszen Makó szülötte, Szeged neveltje, jelenleg is országgyűlési képviselőnk, s bár az országban mindenütt és sokan ismerik, nyilván sehol sincs annyi személyes ismerőse, barátja, mint ezen a tájon. Mint jó ismerőst és barátunkat is köszönthetnénk tehát. Ne meditáljunk azonban ezen a terméketlen kérdésen: köszöntsük őt abban a minőségében, amiben minden összefoglalható. Erdei Ferencet, az embert: köszöntsük abból az alkalomból, hogy hatvanéves lett.

Az ő személyében, emberi mivoltában ugyanis minden felsorolt „minőség” annyira egybefonódott, hogy már-már önálló intézménynek is felfogható. Ha jól emlékszem, ő volt az, aki Veres Pétert, személyes jó barátját, harcostársát, egyben-másban vitapartnerét egyszemélyes nemzeti intézménynek nevezte, nos, az elnevezés alighanem őrá is értelmezhető. Érdekes valóban, hogy az olyan mélyről jött, helyesebben mélyről feltörő emberek, mint Erdei Ferenc is, miközben a velük szemben idegenül álló társadalmi hatalmakkal hadakoztak, miképpen gyarapították szellemi fegyverzetüket komplett arzenállá, hogyan váltak harcra készülés közben a szellem külföldre régióiban úgy otthonossá, felkészültté, hogy adandó alkalommal sokoldalú képességeiket fáradhatatlanul a pozitív építés szolgálatába állíthatták. Tudjuk például a fiatal Erdeiről, hogy miközben a szegedi egyetemen jogot hallgat, e szaktudomány tanulása közben tevékeny tagja a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának, s — színházművészeti, néprajzi, irodalomtörténeti témákban búvárkodik. A Kollégium magas színvonalú foglalkozásai közben, főként a falujárások során hegyeződik ki érdeklődése a szociográfia, a szociológia iránt. Persze ha egy makói hagyatarmelőlő kispaszty fia tudatosan és már hazuról hozott parasztymozgalmi tapasztalatokkal, közösségi szellemi indítékkal lát a társadalom sokoldalú vizsgálatához, szociális problémák boncolgatásához, abból előbb-utóbb politika lesz, méghozzá radikális és népi — mint ahogy az is lett. Erdei útja az egyetem padjaitól egyenesen vezet a Válasz-ban közölt szociográfiai tanulmányok, vitacikkek írásán át a népi írók közé, majd a Márciusi Front balszárnnyán folytatott politikai tevékenységen át a Parasztypart alapítóinak és vezetőinek sorába, a Márciusi Front 12 pontjának egyik megfogalmazójaként a kommuniszták eszmei és mozgalmi közelségébe. Egyenes ez az út: milyen könnyű ezt most, utólag megállapítani! Harca mindig kész egyéniség, tudományos igényesség, a parasztyi, népi sors tudatos átélése, hallatlan munkabírás: kellett hozzá, mindaz, ami Erdeinek ma is, hatvanéves korában is jellemzője. Kellt hozzá az az eltökéltség, hogy a következő feladatok kiválasztásakor inkább a nehezebbet választja, amelyhez új felkészültségek kellene. Erdei Ferencet először 23 éves korában ítélték el két hónapra radikális politikai tevékenységért, de ugyan-ezen radikális politikai szemlélet és feladatvállalás fejeződött ki akkor is, amikor tudásban és tapasztalatokban gyarapodva, tizennégy évvel később megírta a magyar szociográfiai irodalom klasszikusának számító Futóhomok-ot a Magyarország felfedezése sorozatban.

Erdei útja oly gazdag és a szocializmusnak mind gondolati problematikájához, mind gyakorlati megvalósulásához oly szorosan kapcsolódik, hogy ennek az útnak a méltatása — hát még elemzése — sokszorosan meghaladja e köszöntő kereteit. Meggyőződésem, hogy ha majd megírja — meg kell hogy írja! — emlékezéseit, abból kiolvasható lesz nemcsak a magyar parasztytság (melynek Erdei mindvégig hűséges fia) utolsó fél évszázadának történelme, de benne lesz egész népünk (melynek Erdei Ferenc átfogó érdeklődésű és képességű reprezentánsa) fontos és bonyolult sorskérdéseinek kifejtése is, mert Erdei mindig és mindenhol ott volt, ahol az ég zengett, vagy a part szakadt, vagy a munka nehezebb végét meg kellett fogni. Nagy ívű és gazdag pálya az övé, valóban belefér az irodalom is, a politika is (már 44-ben az

Ideiglenes Nemzeti Kormány belügyminisztere, s azóta is többszörösen kormánytag), a tudomány is (jelenleg másodízben főtítkára a Tudományos Akadémiának), egyszerre több szövegben fejezve ki egy alapgondolatot: a mélyről jött ember hűségét és elkötelezettségét nép és haladás iránt. Mikszáth az írókat olyan gyertyához hasonlította, amelyet mind a két végén meggyújtottak — ez a hasonlat Erdei Ferencre hányszorosán érvényes? Szerencsére azonban ez nem látszik meg rajta: valóban fáradhatatlan munkabírással végzi a dolgát ma is. Ennek egyik bizonyítékát veszi kézbe most az olvasó — s itt álljunk meg egy kicsit.

Van abban valami jelképes és oly sok mindent megmagyarázó, Erdei Ferencre mélyen jellemző momentum, hogy épp ezt az írást teszi közzé Szeged folyóiratában, a Tiszatáj-ban, hatvanéves korában. Erdei ott volt, amikor a népi irók-szociográfusok nekiláttak az elesett, nyomorult Magyarország, a hárommillió koldus Magyarországnak a felfedezésének. Megírta a Futóhomok-ot. S harminc év elteltével újra itt van, egy újfajta Magyarország felfedezői között: amikor az írószövetség kezdeményezésére megkezdődött a magyar irodalom felszabadulás utáni egyik legnagyobb vállalkozása, egy szociográfiai könyvsorozat megírása, amely a régiek iránti tiszteletből újra a Magyarország felfedezése nevet viseli, Erdei Ferenc újra munkához látott. Nemcsak mint a szerkesztő bizottság tagja irányítja, segíti a fiatalabbak nagy vállalkozását, hanem maga is újra elindult, bejárja a jól ismert tájakat, s könyve újra ott lesz a felfedezők sorozatában. Ebből a készülő könyvből közlünk most egy vallomásértékű részletet.

Szeretettel és tisztelettel köszöntjük a hatvanéves Erdei Ferencet, és kívánunk neki még további évtizedekre termékeny és örömmel végzett munkát, a munkához erőt, egészséget!

M. G.

ERDEI FERENC

A SZÜLŐHÁZ VÁLTOZÁSAI

Az Arad felé vezető hosszú és széles utca elején áll a ház. Az út, amely előtte elvezet, a Szeged—Arad közötti országút, a hadak útja is. Dózsa György seregei jártak itt nagyon régen, 1849-ben vasas németek vonultak itt Világos felé és vissza onnan; 1919-ben a magyar Vörös Hadsereg egységei, majd román és francia csapatok meneteltek rajta. És 1944 őszén itt jöttek be a felszabadító szovjet csapatok, azóta Vörös Hadsereg útja az utca neve.

Hat utca összetorkollásából keletkezett névtelen térre néz a ház: iskolák, patika, üzletek vannak itt, s a legrégebbi artézi kút. Alközpontja ez a keleti városrésznek, amelyet még a XVIII. században neveztek Újvárosnak. A régi Szent Lőrinc nevű falu, majd városrész lakói települtek ide akkor, s mindig annak a részei is maradtak. Ez a református városrész, s ez a hagyma bölcsőhelye. A ház kertje temetővel határos: az öreg református temető van itt, ez az egész hagymás, református városrésznek a központja, enyhe dombon terül el, a város legmagasabb pontja van itt, s a történelmi idők kezdete óta temetőhely. Összes tudott és nem tudott őseim itt nyugosznak, kivéve azokat, akiket valami országos veszedelem sodort el szülőhelyükről, s idegen földön lelték halálukat.

A telket és a házat rajta 1864-ben kötött házasságuk után szerezték apai nagyszüleim, akik házatlan zsellérek voltak azelőtt, de ennek a városrésznek a külsőbb